

S hišnimi ljubljenci v šolski vsakdan

Nadja Fidler Kovačič, prof. razrednega pouka, Osnovna šola Hruševac Šentjur

Namen članka je predstaviti primer dobre prakse integracije hišnih ljubljencev v izobraževalni proces. Podrobno so predstavljene različne aktivnosti, izvedene z otroki ob svetovnem dnevu živali in tudi ob običajnih dnevih vzgojno-izobraževalnega procesa. Pogosto smo izstopili iz okvirjev ustaljenega učnega načrta in popestrili pouk z izkustvenim učenjem. Učenci so s takim načinom poučevanja aktivno vključeni v učni proces. Motivacija za delo se je povečala, prav tako tudi želja po usvajanju in predstavitvi novih znanj. Predvsem pa se želi doseči pozitiven vpliv živali na emocionalni, socialni, psihomotorični in kognitivni razvoj učencev. Izpostavljena je pomembnost tega, kako otrokom približati in jih naučiti zavedanja sobivanja in sožitja med živalmi in nami.

1 Uvod

4. oktober je svetovni dan živali. Na ta dan, ki so ga razglasili že leta 1932, društva za varstvo in zaščito živali po vsem svetu prireajo dogodke z namenom opozarjanja in opominjanja ljudi na to, kako pomembno vlogo imajo živali v našem vsakdanjem življenju. 4. oktober je torej vsakoletna priložnost, da ljudje razmislimo o človekovem sobivanju z živalmi. S tem namenom želim v prispevku prikazati dejavnosti, ki smo jih z otroki izvedli ob tem dnevu, in seveda opozoriti na pomembnost vsakodnevne zavedanja o skrbi za živali in neprecenljivem sobivanju z njimi.

2 Teoretska podlaga

Zgodovina človeka in psa

Zgodovina sodelovanja, sobivanja med človekom in živaljo sega že zelo daleč. Od nekdaj je prisotno sobivanje živali s človekom. Človek je psa udomačil pred približno 12.000 leti, v zameno za obrambo mu je dal v zahvalo hrano. Iz primitivnega odnosa, ki je temeljil predvsem na izmenjavi koristi, je ta odnos vedno bolj napredoval in se nadgrajeval na čustvenega. Zato ni čudno, da je ravno človekov najboljši prijatelj (pes) kot prvi napredoval v terapevtsko žival. Pes sprejema človeka brez predsodkov, daje nam občutek bližine, topline in ni tekmovalen. Pri otrocih in tudi odraslih vzpodbudi željo po pozitivnem obnašanju. Z nevsiljivo vdanostjo nam daje občutek bližine in vrednosti. Je družaben in kot promotor dobre volje dobrodošel pri ljudeh. Pomaga pri vzpostavljanju odnosov, pritegne pozornost, prekinja molk s svojimi kretnjami. Pri fizičnih kontaktih je spontan, pusti se ljubkovati, božati, dotikati. Dotik, fizični kontakt je človekova primarna potreba. Je prva potreba, ki se v človeku razvije, in zadnja, ki v njem ostane. To pa seveda pripomore k znižanju tesnobe in stresa.

Odnos človek – žival je v zgodovini potekal v treh fazah:

1. Arhaični koncept živali (živali so častili kot sive in bogu podobne z zdravilnimi lastnostmi).
2. Ekonomski koncept živali (ustanovitev koncepta človeka kot gospodarja živali, žival kot ekonomska dobrina; delovna sila ter vir mesa, mleka, jajc, kože ...).
3. Etični koncept živali (divje, kasneje udomačene živali kot nepogrešljivi sopotnik, vir podpore za človeško družbo poleg materialnih dobrin za preživetje).

Zahvaljujoč napredku biologije, veterinarske medicine, etologije (psihologija vedenja živali) se živali dandanes smatrajo kot čuteča bitja. (Palčič Kukanja 2012) Pozitiven odnos z živaljo lahko vpliva na posameznikovo pozitivnejše razpoloženje, zdravje, samospoštovanje in druge vidike posameznikovega doživljanja in delovanja ter mu pomaga odpravljati vsakodnevne težave. (Marinšek in Tušak 2007)

Pes kot socialno bitje

Aktivnosti in terapija s pomočjo živali temeljijo predvsem na odnosu med živaljo in človekom. V takšne aktivnosti so lahko vključene številne živali, najpogosteje so v tem procesu vključeni psi. Le-ti so nam zelo blizu in so tudi izjemno socialne živali. Aktivnosti z živalmi so predvsem pomembne na področjih preventive, podpore, družabništva in seveda tudi prave terapije. Aktivnosti s pomočjo psa se lahko izvajajo individualno in skupinsko glede na potrebe otrok. S tem pristopom se dosegajo pozitivni rezultati (učinki) na področju komunikacije, socialne interakcije, pozornosti, motorike, čustvene inteligence ... Prisotnost ali terapija z živalmi vpliva predvsem na boljše počutje vseh udeležencev v takem procesu.

Poudariti je potrebno predvsem energijo, sposobnosti, vzajemnost med živaljo in človekom. S prisotnostjo živali spoznamo zelo veliko tudi o sebi, predhodkih, talentih. Seveda sodelovanje z živaljo nikoli ne sme biti prisila, ampak želja po sodelovanju.

Že sam stik s terapevtsko živaljo dokazano povzroči sproščanje velikih količin endorfinov, ki jih označujemo kot hormone sreče. Ob rednem sodelovanju/terapiji z živaljo se potrjeno zmanjša poraba protibolečinskih zdravil in pomirjeval. (Ilič 2013)

Vrste terapije z živalmi

Psihologija človeka in psihologija živali (etologija) se v grobem niti ne razlikujeta tako zelo. Človek ni edino bitje, ki pozna pomoč in sodelovanje. Živalim je skupno delovanje za doseg skupnega cilja prav tako v krvi kot ljudem. Za žival je torej sodelovanje pri terapiji naravna in nevsiljena dejavnost. Prav tako kot človek tudi terapevtska žival potrebuje svobodo izbiranja. Žival brez svobode izbiranja ne bo delala, kot je treba, in tudi živali imajo potrebo po motiviranosti. Zelo pomemben je občutek vzajemnega zaupanja in pripadnosti. Tako žival kot človek morata čutiti in živeti dejstvo, da se njuni vlogi prepletata in dopolnjujeta. (Ilič 2013)

Področje izvajanja aktivnosti in terapij s pomočjo živali je zelo široko. Živali so nam lahko v pomoč kot sopotniki pri preventivi, podpori, družabništvu ali pri pravi terapiji.

Terapevtske živali lahko denimo pomagajo:

- otrokom z vedenjskimi motnjami (anksioznost, nezadostna socializacija, agresivnost ...)
- otrokom z Downovim sindromom, avtizmom ...
- otrokom z učnimi težavami (motnje koncentracije, težave pri branju, računanju ...)
- otrokom po različnih okrevanjih po poškodbah, boleznih ...

Mnogo lepega, kar nam živali, v našem primeru psi, prinašajo, lahko z nekaj pomisleka in dobre volje postane tudi del življenja na šolah, v vrtcih, bolnišnicah, vzgojnovarstvenih zavodih. (Trampuš 2014)

Psi so prijazni, naklonjeni ljudem, potrpežljivi. Terapevtski psi so tudi negovani, pod rednim veterinarskim nadzorom in šolani. To so posebej usposobljeni psi, ki skupaj s svojim vodnikom obiskujejo različne ustanove, med drugim tudi šole. (Trampuš 2014)

Šola je seveda zelo široko področje za uporabo in prisotnost terapevtskih psov. Takšna terapija je seveda zelo uspešna na mnogih področjih. Pri nas se na žalost kot komplementarna oblika pomoči ne uporablja ali pa se uporablja zelo redko kot oblika obiska psa v šoli. V tujini, predvsem v Zdru-

ženih državah Amerike in v številnih evropskih državah, je aktivnost in terapija z živalmi zelo razširjena in prinaša veliko pozitivnih koristi za otroke.

Vpliv psa na otroka

Navzočnost psa šolarje razveseli, spodbuja medosebne stike, povezuje, krepi samozavest, vabi k pogovoru o različnih temah. Popestri pouk, opogumlja zadržane učence. Pes je tovariš v pravem pomenu besede, posebej dobrodošel osamljenim šolarjem. Kosmatinec v razredu pomeni mnogo koristi. (Trampuš 2014)

Prisotnost psa vpliva pozitivno na otrokovo samozavest, socializacijo. Izboljšajo se fina in groba motorika, čustveni in telesni problemi. Izboljšajo se tudi bralna tehnika, računanje, pripovedovanje, govorno sporočanje ... S psihološkega vidika se izboljšuje sposobnost empatije, zmanjševanje agresije, lažja socializacija zadržanih otrok. Pomembna je tudi predstavitev odgovornosti za živo bitje, skrb za živali, psa, spoštljiv odnos do vseh živih bitij. Božanje, učenje ukazov, krtačenje, sprehajanje, hranjenje in spoznavanje različnih ukazov pa pozitivno vplivajo na socialne in čustvene plati otroka.

Živali v izobraževalnem procesu

V Sloveniji živi več kot dvesto tisoč psov. Žal smo priča temu, da ljudje ne zagotovijo življenjskih razmer, kakršne bi si zaslužili. Na drugi strani pa so skrbniki, ki delijo svoje življenje s kužki vzorno. Vse svoje pasje življenje so ljubljenci otrok in odraslih. Mnogi kužki so šolani, nekateri so psi reševalci, spremljevalci in pomočniki. Posebno usposobljeni pa so terapevtski psi, ki v tujini zelo pogosto delujejo na veliko področjih. Pri nas delujejo v društvi prostovoljcev (Društvo Tačke pomagačke, Ambasadorji nasmeha, Zavod PET) in še v nekaj plačljivih programih. Na Srednji vzgojiteljski šoli in gimnaziji Ljubljana poteka od šolskega leta 2012/13 inovacijski projekt »Terapevtski pes v šoli«. Pobudnica in izvajalka programa je profesorica matematike, ga. Mojca Trampuš, s svojo psičko Šapo. Medtem ko profesorica dijakom predava matematiko, psička počiva za katedrom. Med odmori je Šapa dostopna vsem dijakom te šole. Druži se z vsemi dijaki, ki si želijo preživljati čas z njo. Projekt so na koncu leta evalvirali in ugotovili, da se je izkazal za uspešnega. Odzivi dijakov so bili zelo dobri. Pokazalo se je, da je bila prisotnost Šape na šoli vsem v veliko veselje. Projekt je tudi spodbudil prostovoljstvo med dijaki, saj so ti sodelovali pri mnogih prostovoljnih dejavnostih na različnih prireditvah.

Tudi številne najuglednejše svetovne univerze (Harvard, MIT, Yale) v svojih knjižnicah gostijo terapevtske pse in s tem ponujajo študentom možnost druženja z njimi.

Vse prevečkrat beremo in poslušamo o grdem, nasilnem ravnanju z živalmi, zato je zelo pomembno, da otroka že v ranem otroštvu naučimo ravnanja z njimi. Od nekdaj sobivamo in od nekdaj se učimo, kako lahko to sožitje izboljšamo. To je neprekinjen postopek, ki ga moramo prenesti tudi na naše otroke. Najlažja pot do tja je preko hišnih ljubljencev.

Otroka je potrebno naučiti empatije do živali. Najpogostejše sobivamo s pasjimi hišnimi ljubljenci. Raziskave kažejo, da ima pasja družba na otroke zelo pozitiven vpliv. Otroci, ki odraščajo s psom, imajo večji občutek za odgovornost, so bolj empatični, njihova čustvena inteligenca je višja, bolje razumejo cikel življenja. Na splošno družba živali zelo pozitivno vpliva na otrokov razvoj.

3 Primeri dobre prakse

Nordi

Ob zavedanju vsega naštetega smo se na OŠ Primoža Trubarja Laško, podružnica Rečica, v šolskem letu 2019/20 odločili, da otrokom vsaj delno približamo vsakodnevno skrb za hišnega ljubljence – psa. Ker na šoli bivajo skupaj predšolski in šolski otroci, smo medse povabili kužka, starega 5 mesecev, samojeda z imenom Nord (ljubkovalno Nordi). Nordi je že ob prihodu v šolo in vrtec otrokom pričaral neizbrisen nasmeh na obraz (prikazano na sliki 1). Enostavno se ne da z besedami opisati otroških občutkov sreče ob prvem stiku z njim. Nordi je otrokom pokazal, kaj vse se je že naučil in kaj vse potrebuje za svoj obstoj. Predvsem pa jim je pokazal, da ima zelo rad nežnost, ljubkovanje in da se na neprimerno ravnanje odzove s strahom. Otroci so spoznali, da ima Nordi zelo rad gibanje in da je vedno vesel prijatelj, ki se z njim igrajo. Torej so otroci in kužki idealna družba za igro.

Da pa le ne bi bilo vse igra, smo se po obisku pasjega prijatelja naučili deklamacijo o njem. Zapisala jo je vzgojiteljica Svetlana Ulaga, ki je tudi Nordijeva lastnica.

NORDI (Svetlana Ulaga)

Nordi debelušček,
debel ima trebušček,
bel ima kožušček
in kosmati rep.

Mokre so mu tačice,
blatne so mu dlačice,
bele so mu brčice
in prekratke hlačice.

Rad sprehaja se povesod,
kamor ga zanese pot.
Je prijazen in vesel,
takšnega bi vsak imel.

Toby

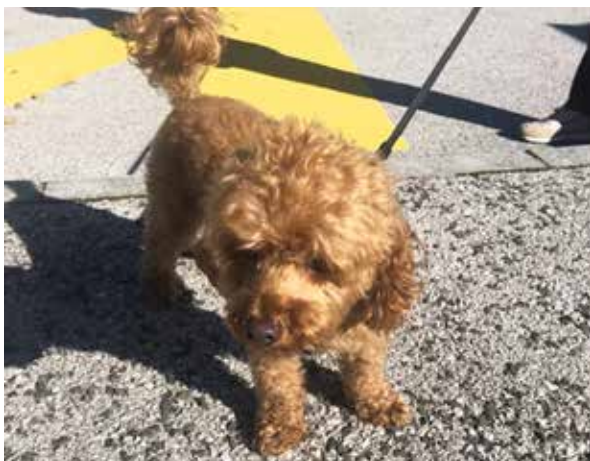
V šolskem letu 2020/21 smo na PŠ Debro s četrtošolci prav tako na svetovni dan živali medse povabili kužka Tobyja, ki ga lahko vidimo na sliki. Kužek je družinski član učenca, ki je obiskoval 4. razred. Deček nam je pred obiskom predstavil in opisal svojega kužka. Predstavitve je podkrepil s PPT slikovno predstavitevjo. Učenec Ožbej, ki je lastnik psa, je nekoliko bolj zadržane narave, nerad se izpostavlja. Ob pripovedovanju in predstavitvi kužka pa je deček »zažarel«, se sprostil ter suvereno, samozavestno opisoval kužka in pripovedoval o prigodah z njim.

Igra s simboli (igra spomina, igra prirejanja)

Učenci s Tobyjem

Pes Toby

Po dečkovi predstavitvi so bili otroci že zelo nestrpni, saj nas je pred šolo čakal Toby. Obiskat nas je prišel v spremstvu dečkove babice, ki se je prijazno ponudila in pripeljala kužka med nas. Pred tem smo se seveda še dodatno pogovorili, kako se obnašamo v prisotnosti psa, da ga ne božamo vsi povprek, da ne silimo vanj, ne izvajamo hitrih kretenj, ne vpijemo ... Otroci so zelo nežno in čutno pristopili h kužku, postavljali so vprašanja o negi, prehrani, obnašanju, bivanju s kužkom. Seveda so ga tudi ob dovoljenju in prisotnosti dečka božali. Na koncu obiska pa je sledilo obvezno skupinsko fotografiranje z njim. Za spomin na prijetno druženje so jim bile fotografije poslane po elektronski pošti. Dan je bil preživet v znamenju svetovnega dneva živali.

Max

Učenci so svoje navdušenje izrazili skozi samoiniciativnost in željo po predstavitvi svojih hišnih ljubljencev.

Učenec Marko je z inovativnim pristopom in uporabo IKT tehnologije svojo žival predstavil skozi video. V videu je zaobjel vse lastnosti, potrebe in aktivnosti s kužkom Maxom. Učenec je ob snemanju in ustvarjanju posnetka zelo užival in se uril v spoznavanju novih tehnologij. S svojo predstavitvijo je vzbudil zanimanje pri svojih sošolcih.

Lili

Učenka Neja je pri uri slovenščine skozi govorni nastop predstavila branje s psičko Lili. Opisala je njeno zunanost, lastnosti, skrb zanjo in vsakdanje aktivnosti z njo.

Lili je psička, ki zvesto ob vsakem branju sede, leže k deklici in posluša zgodbe, ki jih deklica prebira, kar je razvidno tudi na slikah, naj si bo to v zavetju tople postelje ali v naravi. Po pričevanju deklice jo takšno branje sprošča. Ritual je postal del njenega vsakdana.

Neja in Lili

Pozitiven učinek takšnega branja je izboljšanje tehnike branja in sproščenost ob glasnem branju.

V Sloveniji se z društvom Tačke pomagačke izvaja tudi program R.E.A.D. (Reading Education Assistance Dogs). Program je bistven v prvih letih šolanja in je v pomoč otrokom, ki imajo resne težave pri branju. Program je bil leta 1999 razvit v ZDA, zaradi izjemnih uspehov pa se je razširil tudi v Evropo (Slovenija, Italija, Španija, Velika Britanija, Nemčija, Hrvaška, Nizozemska in skandinavske države).

Osnovna ideja programa je, da imata kužek in otrok miren kotiček, v katerem otrok lahko bere kužku. Kužek je potrpežljiv poslušalec – ne sodi in ne komentira. Za otroka je to zelo pozitivna izkušnja in zato tudi raje bere. Vse to vpliva tudi na pozitivno samopodobo otroka, ki naslednjič bolj suvereno nastopa, se izkaže pred sošolci.

Branje s psom

4 Žival kot sopotnik in terapevt pri delu na daljavo

V šolskem letu 2020/21 je daljše obdobje zaradi epidemije potekalo delo na daljavo. Ob video srečanjih so bili hišni ljubljenci pogosti sopotniki učencev. Otroci so zaradi pomanjkanja druženja ta čas nadomestili z bližino hišnih ljubljencev. V odmorih na video srečanjih so še najbolj zadržani učenci predstavili svoje hišne ljubljence drug drugemu. Tako smo spoznali še muce, skakače, akvarijske ribice, hišne zajčke, hrčke, papagaja.

Pri predstavitvi in opisu psa nisem izostala niti sama. Pokazala in opisala sem jim psičko z imenom Lola.

Pes Lola

5 Odziv učencev na živali

Učenci so se na obiske in opise kosmatincev vedno odzvali zelo pozitivno. Otroci, ki so nekoliko zadržani, so se ob ljubljencih sprostili, pričeli so sproščeno komunicirati med seboj in sami pred razredom. Mnogi so nato želeli predstaviti tudi svoje hišne ljubljence in skrb za njih. Seveda smo pred vsakim obiskom kužka ponovili ustrezno ravnanje ob srečanju, druženju in igri s psom. Spodbujali smo predvsem nežno in potrpežljivo ravnanje z živalmi. Otroci so to upoštevali in izvajali.

Učenci so pogosto obiskovali šolsko knjižnico in si izposojali enciklopedije živali, basni, zgodbe o živalih. Najljubše so jim bile zgodbe pisateljice Polonce Kovač *Pet kužkov išče pravega* ter *Težave in sporočila psička Pafija*. Zgodbe nam na nežen in tudi humoren način predstavijo življenje živali ter skrb za njih. Njihovo novo znanje se je izražalo pri ustvarjalnosti. S tehniko gubanja papirja origami so zgubali kužke in jih okrasili po svojem navdihu.

Učenec je v šolo prinesel mladinski film *Sreča na vrvi*, ki smo si ga ogledali pri uri slovenščine. Po ogledu filma so se pri glasbeni umetnosti naučili in prepevali naslovno pesem filma. Veliko ur vzgojno-izobraževalnega procesa je bilo posvečenih integraciji in povezovanju znanj o čustvovanju in emocionalni podpori živali na različnih področjih.

Papirnati kužki

6 Zaključek

Žal živimo v času neusmiljene dirke za uspehom. Odnosi postajajo vse bolj odtujeni, bitka za materialnimi dobrinami je neusmiljena. Otroci se posledično vedno pogostejše družijo pred ekrani, vsrkavajo napačne vrednote. Zato je vse bolj pomembno doseči pot do ravnotežja, ki bo dolgoročno izpopolnjevalo človeška bitja. Ključnega pomena so odnosi, ki jih ljudje izpopolnjujemo med seboj. Predvsem pa nas umirja, dopolnjuje odnos do narave in živali.

Integracija živali v učni proces je pomembna. Učenci so tega veseli. Postanejo umirjeni, zaupljivi, sproščeni. Ob tem pa razvijajo pozitivne družbene vrednote in dobronamernost. Zato bi v korist učencev učitelji morali večkrat vključiti živali v učno okolje (tako hišne ljubljence kot pse vodnike) v smislu, da izkoristimo in bogatimo sebe, otroke, predvsem pa da otrokom prikažemo in omogočimo občutke naklonjenosti in povezanosti, ki nam jih psi radodarno ponujajo vsak trenutek sobivanja z njimi. Izkusveno učenje je tisto, ki omogoča trdne temelje za prihodnost otrok.

Prav vsi otroci, ki imajo srečo, da otroštvo preživljajo v pasji družbi, lahko zatrdijo, da ga preživljajo v brezpogojni ljubezni s strani pasjega prijatelja. Ob stresnih situacijah lahko objamejo ljubljenco in dan postane takoj lepši, srečnejši. Tudi pri mnogih odraslih je še vedno tako. Naj bodo mnoge dobre izkušnje iz tujine dobra in lepa popotnica začetku takšnih integracij v slovenskem izobraževalnem prostoru.

Viri in literatura

- Ilič, N. (2013): *Terapija s pomočjo živali – kaj to je in kako jo lahko uporabim?* Ljubljana: Lunba.
 Trampuš, M. (2014): *Tačke v šoli, Terapevtski pes – učiteljev pomočnik in šolarjev sopotnik*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
 Trampuš, M. (2013): *Inovacijski projekt Terapevtski pes v šoli. Gradivo za izobraževanje o terapiji s pomočjo psov za terapevtske pare in strokovne delavce*. Rakitna.
 Kukanja Palčič, T. (2012): *Aktivnosti in terapija s pomočjo živali – vključevanje terapevtskega psa v vzgojni proces* (Diplomsko delo). Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Maribor.
 Marinšek M. in Tušak M. (2007): *Človek-žival: Zdrava naveza*. Maribor: Založba Pivec